

आंबेडकरी विचारधारा :- वंचित, शोषित, उपेक्षितांच्या उत्थानाचा मार्ग

प्रा.डॉ. सरकटे बाळकृष्ण

सहयोगी प्राध्यापक, मराठी विभाग प्रमुख
लोकनायक बापूजी अणे महिला महाविद्यालय,
यवतमाळ

भारतीय जनक्रांतीचे अग्रणी आणि परिवर्तनाच्या चळवळीचे महामेरू म्हणून कुणाचा उल्लेख करावा असा प्रश्न निर्माण झाल्यास अगदी निर्विवादपणे नाव घेतल्या जाईल ते प्रज्ञासूर्य डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे डॉ.बाबासाहेब हे भारतातील पहिले राष्ट्रपुरुष होते की ज्यांनी व्यक्तीच्या सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक आणि राजकीय शोषणाचा समूळ विचार करून त्यावर निश्चित अशी उपाययोजना सुचविली. हेच महान कार्य अमेरिकेत अब्राहम लिंकन आणि दक्षिण आफ्रिकेत नेल्सन मंडेला यांनी केले. परंतु त्या देशातील मानवी शोषणाचे स्वरूप सिमीत असल्यामुळे त्या महापुरुषांचे कार्यही त्या अर्थाने काही अंशी मर्यादित स्वरूपाचे होते. तथागत भगवान गौतम बुद्धांनी मानव समाजाला दिलेल्या स्वातंत्र्य-समता आणि बंधूता यांचे समूर्तीकरण भारतात सर्वप्रथम कुणी केलं असेल तर ते डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी. त्यामुळे डॉ.आंबेडकरांचे क्रांतीकार्य हे मूलगामी स्वरूपाचं होतं. ते म्हणायचे, “माझे सामाजिक तत्त्वज्ञान हे तीन शब्दांत गुंफले जाण्याचा संभव आहे. ते शब्द म्हणजे स्वातंत्र्य, समता व बंधुभाव. तथापि हे माझे तत्त्वज्ञान फ्रेंच राज्यक्रांतीपासून मी उसने घेतले आहे, असे कोणी समजू नये.... माझा गुरू बुद्ध-त्यांच्या शिकवणीपासून ते मी काढले आहे”^१. यावरून दिसून येते की, त्यांचे कार्य भारतीयांपुरते तरी अद्वितीय होते. त्यामुळे डॉ.आंबेडकरांनी मानवमुक्तीसाठी मांडलेल्या आपल्या विचारांना आंबेडकरी विचारधारा असे स्वतंत्र नामाभिधान प्राप्त झाले. ही आंबेडकरी विचारधारा म्हणजे दलित, शोषित-वंचित व उपेक्षितांच्या उत्थानाचा राजमार्ग ठरला तो यामुळेच. मानवाच्या मूलभूत गरजा आणि त्यांच्या मानवीय विकासाच्या दृष्टीने आवश्यक गरजा पूर्ण होणे हे त्याच्या माणूस म्हणून उभे होण्यासाठी सर्वार्थाने आवश्यक असते. त्या गरजांच्या पुर्ततेअभावी मानवी जीवन अवरूद्ध होते. त्यांच्या विकासाच्या अपेक्षित वाटा बंद होण्याच्या मानवाच्या अवस्थेलाच त्याची उपेक्षितता म्हटल्या जाते. मानवी गरजांच्या पूर्ती अभावाचा त्याच्या शोषणाशी

असलेला संबंध भारतात मोठ्या प्रमाणात प्रथम डॉ. आंबेडकरांनी जाणला. शोषणाचा दारिद्र्याशी, दारिद्र्याचा अज्ञानाशी आणि अज्ञानाचा वंचितांशी असलेला अंतर्गत संबंध डॉ.आंबेडकरांनी प्रथम उलगडून तो जगासमोर मांडला. अन्यायाला वाचा फोडणे ज्याला म्हणतात ते महान पराक्रमाचं कार्य भारतीय जनजीवनात डॉ.आंबेडकरांनी प्रथम केले. हजारो वर्षे मूकपणे सारं-सारं अनिष्ट सोसणाऱ्या व पशूवत जीवन जगणाऱ्या वंचितांना बाबासाहेबांनी सर्वप्रथम बोलतं केलं. त्यांचं नेतृत्व करून त्यांना मानवाच्या पातळीवर आणलं म्हणूनच त्यांना लढवय्या मूकनायक म्हटल्या गेलं. “महाराष्ट्रातील कैकाडी जमातीचे साहित्यिक, लक्ष्मण माने या संदर्भात लिहितात, “बाबासाहेब आंबेडकर यदि पैदा नही हुए होते तो मैं इस अन्यायी व्यवस्था के विरोध मे नक्सलवादी बन गया होता.”^२ या मूकनायकाने सर्वप्रथम भारतीय समाजजीवनातील कोडग्या, निष्ठूर, जुलमी अत्याचारीवृत्तीला सर्वशक्तीनिशी विरोध केला. आणि इतिहास घडविला. आंबेडकरी विचारात माणसाचा माणूस म्हणून विचार केल्या जातो. धर्मपंथ, लिंग, जात व आर्थिक सवर्णताही माणसाच्या उच्च कनिष्ठत्वाची मोजमापे आंबेडकरी विचार मानत नाही. त्यामुळेच आंबेडकरांनी व्यक्तीच्या जात, धर्म, लिंग व इतर मानवी कसोट्यांच्या पलिकडे जाऊन व्यक्तीच्या सर्वांगण शोषणाचा विचार केला असे दिसते. मानवी सुखाची साधने हिरावून घेण्याच्या दुष्प्रवृत्तीला आंबेडकरी विचारधारा कडाडून विरोध करते. अन्न, वस्त्र, निवारा यापासून वंचित असलेली माणसं त्यांच्या प्राप्तीसाठी वाट्टेल त्या स्तरापर्यंत जाऊन लाचार होतात. त्यांच्या त्या लाचारीतून मग त्यांना हवं तसं वाकवल्या व वागवल्या जाते. त्यांच्या देहामनावर हवी तशी मनमानी अधिसत्ता गाजवता येऊ शकते. त्यामुळेच शोषण करणारे शोषक प्रथम माणसांना अन्न, वस्त्र व निवाऱ्यासारख्या आदिम गरजांपासून वंचित करतात आणि नंतर त्यांच्यावर आपल्या हुकूमशाही धर्म व समाजकल्पना लादतात. तहान-भुक आणि निवाऱ्याच्या प्रश्नांनी व्याकुळ

झालेली ही माणसं मानसिकदृष्ट्या अपंग झालेली असतात. त्यांच्या ह्या मानसिक अपंगत्वाचा फायदा घेऊन शोषक व्यवस्था माणसांना पिढ्यान्पिढ्यांचे गुलाम बनविते. ह्या अशा जालीम व्यवस्थेला भारतात सर्वप्रथम सुरुंग लावला तो डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी आणि त्यांच्या विचारांनी, याविषयी गीतांजली महापात्रा म्हणतात “गुलामी के मानसिक बंधन को बौद्धो ने तोड दिया और वै स्वयं स्वतंत्र हो गए, इस कारण डॉ.आंबेडकर का सपना सच साबित हुआ”³ त्यामुळेच ही विचारसरणी महत्तम आणि वेगळी आहे.

डॉ.आंबेडकरांच्या पूर्वी फ्रेंच राज्यक्रांती सोडली तर इतर काही देशातही तेथील विचारवंतांनी मानवी शोषणाला आपआपल्या परीने व आपआपल्या पध्दतीने विरोध केला. परंतु थोडं सूक्ष्मरितीने पाहिल्यास असे दिसते की ह्या विचारधारांमध्ये मानवाच्या आर्थिक शोषणाचा विरोध होता. मानवाची त्याच्या आर्थिक दास्यातून मुक्तता करणे हा ह्या क्रांतींचा बहुधा मुख्य उद्देश होता. भारतातही जवळपास तेच होते. आंबेडकरांपूर्वी होऊन गेलेल्या युगपुरुष शिवरायांनीही जुलमाविरुद्ध बंड पुकारले. परंतु मुगलांच्या राजकीय गुलामीतून महाराष्ट्रीय जनतेला मुक्त करून स्वतःचे राज्य निर्माण करणे हा त्यांचा मुख्य उद्देश होता. त्यामुळे शिवरायांच्या क्रांतीकार्यात मानवाच्या सर्वांगीण मुक्तीचा फारसा विचार झालेला दिसत नाही. तो केला गेला आंबेडकरी चळवळीत. कारण आंबेडकरी विचार धारा ही मानवाच्या आर्थिक शोषणासोबतच त्यांच्या सामाजिक, सांस्कृतिक व धार्मिक शोषणाचीही शास्त्रीय कारणमिमांसा सांगते. व्यक्तिला तिच्या दुःखी अवस्थेची कारणे दाखवून त्याविरुद्ध लढायला प्रवृत्त करणे महत्त्वाचे असते. त्यामुळेच गुलामाला त्याच्या गुलामीची जाणीव करून द्या म्हणजे तो स्वतःच पेटून उठेल असे डॉ.आंबेडकर म्हणतात. माणसाला त्याच्या निसर्गदत्त क्षमतांची जाणीव करून दिल्यान तो लढायला प्रवृत्त होतो. असे आंबेडकरी विचारधारा मानते. निसर्गदत्त क्षमता ह्या प्रत्येकात असतात. पण शोषणाला चटावलेली जुलमी व्यवस्था ह्या क्षमतांचा विसर पाडण्याचा प्रयत्न करते. अशी स्वत्वाचा विसर पडलेली माणसे मग आयुष्यभर गुलाम म्हणून जगतात. अमानुष व्यवहारापुढे झुकतात हेच आंबेडकरी विचारधारेला मान्य नाही. त्यामुळे मानवाने स्वतःच्या निसर्गदत्त क्षमता ओळखाव्या असे आंबेडकरांना वाटायचे. अर्थात त्या ओळखण्यासाठी शिक्षण नावाची एक किमया आंबेडकरांनी जाणली होती. “आंबेडकरांनी माणूस निर्बुद्ध राहिल्यास जिवंतपणी तो

दुसऱ्याचा गुलाम होतो, असे सांगताना शोषण व्यवस्थेची मुळे समुळ नष्ट करण्यासाठी नागरिकांना घटनादत्त अधिकाराने शिक्षणाचे प्रभावी हत्यार दिले.”⁴ त्यापूर्वी महात्मा फुल्यांनी ह्या विद्येचे मोठेपण सांगितले होतेच. विद्येविना मती गेली असे सांगून ‘सारे अनर्थ एका अविद्येने केले’ अशी वास्तवाधारित मांडणी फुल्यांनी केली. तोच धागा पकडून आंबेडकर सामाजिक अन्यायाविरुद्ध बंड थोपटून उभे राहिले.

जगातील सर्व प्रकारच्या शोषणाचा थोडा इतिहास आपण पाहिला तर असे दिसते की, शोषण करणारे हे बहुधा सत्ताधारी असतात. येन केन प्रकारे धार्मिक वा राजकीय सत्ता बळकावून तिच्या आधारे शोषण करण्याचे षडयंत्र हे शोषक अवलंबित असतात. धार्मिक सत्तेपेक्षाही राजकीय सत्ता ही शोषण करण्यासाठी जास्त सहाय्यक असते. कारण राजकीय सत्ताधारी आपल्या राजकीय अधिकारांचा वापर करून आपली गुलामगिरी न मानणाऱ्यांना शिक्षा ठोठावू शकतात. शिक्षेच्या वा अमानुष छळाच्या भीतीने माणसे मग गुलामगिरीची बळी ठरतात. जर्मनीचा हिटलर व त्याची क्रूर हुकूमशाही हे ह्याचे ज्वलंत उदाहरण आहे. भारतातही तो प्रकार अस्तित्वात होताच. त्यामुळे जनतेला गुलामगिरीतून मुक्त करण्यासाठी सत्ताधारांकडून त्यांची राजकीय सत्ता हस्तगत करणे आवश्यक असते. मानवता मानणारी माणसे सत्ताधारी झाली तरी ते हुकूमशहा बहुधा होत नसतात. त्यामुळे थोडीशी अतिशयोक्ती करून डॉ.आंबेडकरांनी आपल्या अनुयायांना संदेश दिला की, ‘जा आणि आपल्या घराच्या भीतीवर लिहून ठेवा की आपल्याला राजकर्ती जमात घ्यायची आहे. डॉ.आंबेडकांची ही राज्यकर्ती जमात म्हणजे मानवी मूल्यांच्या आधारे जनतेसाठी जनतेचेच राज्य चालविणारे लोकशाहीतील खरे प्रतिनिधी होत.

बाबासाहेबांना माणसाच्या राजकीय शोषणाइतकीच त्यांच्या धार्मिक व सांस्कृतिक शोषणाचीही जाणीव होती. त्यांच्या काळात तर ह्याच धार्मिक आणि सांस्कृतिक शोषणाने नुसता उच्छांद मांडला होता. मनु नावाच्या त्या काळातील तथाकथित महापुरुषाच्या आज्ञेनुसार भारतीय समाजात धार्मिक आणि सांस्कृतिक शोषणाचा हैदोस-धुल्ला मांडला होता. जगण्याचे सर्व उच्चअधिकार स्वतःकडे घेऊन इतर सर्वांना उतरत्या पायऱ्यांनी हे अधिकार पूर्णपणे नाकारण्याचे कुटिल कृत्य हजारो वर्षांपासून इथे सुरू होते. शोषणाचा आणि अन्याय अत्याचाराचा विषवृक्ष अधिकाधिक फोफावत होता. डॉ.आंबेडकरांनी त्याला वर वर न तोडता मुळातूनच घाव घालून त्याला समुळ नष्ट केला. भारतातील

धार्मिक व सांस्कृतिक शोषणाचा स्त्रात असलेला मनुचा मनुस्मृती हा ग्रंथ बाबासाहेबांनी जाळून टाकला. "समतेला, स्वातंत्र्याला, बंधुतेला आणि सामाजिक न्यायालाही जन्मालाच येऊ न देणारा हा कायदा जाळून टाकायलाच हवा. असे डॉ. आंबेडकरांना तीव्रपणे वाटले आणि त्यांनी मनुच्या विषमतेला आग लावली." ⁴ शोषणावर असा मुळातून प्रहार करणारा डॉ.आंबेडकरांसारखा महापुरुष विरळाच. आणि हेच आंबेडकरी विचारधारेचे मुख्य वैशिष्ट्य आहे. ही विचारधारा शोषणाला समुच्च नष्ट करावयास सांगते. शोषणाच्या रोगावरची वरवरची मलमपट्टी ती सुचवत नाही. तर त्या रोगाची कायमची हकालपट्टी करणारा जालीम उपाय ती सूचवते. माणसाच्या शोषणाविरुद्ध युद्धप्रवृत्त करणारी ही सक्षम विचारधारा आहे ती यामुळेच.

साधारणतः जगातील शोषणाविरुद्धच्या चळवळी ह्या काहीशा एकांगी स्वरूपाच्या होत्या. उदा.अब्राहम लिंकनचे बंड हे फक्त निग्रोच्या गुलामगिरी विरुद्ध होते. इतरही बऱ्याच तशाच अर्थात देश-काळ, परिस्थितीनुसार हे त्या त्या काळी स्वाभाविकही होते. परंतु आंबेडकरी चळवळ आणि आंबेडकरी विचारधारा ही शोषणाच्या सर्व अंगाना व शोषितांच्या सर्व प्रकारांना सामावून घेते. शोषकांचा वर्ग आणि शोषणाची पध्दती कदाचित सारखी असली तरी शोषल्या जाणारे हे बहुधा विभिन्न समाज घटकातील असतात. आजही भारतीय समाजात स्त्रिया आणि शेतकरी हे शोषकांचे दोन वर्ग अस्तित्वात आहेत. डॉ.आंबेडकरांच्या काळात ते होते. मात्र जाती आधारित शोषणाचे सत्र भारत असल्याने ह्या शोषणाचा फारसा गाजावाजा झाला नसावा. मात्र शेतकरी आणि स्त्रियांच्या शोषणाला वाचा फोडली ती भारतात सर्वप्रथम महात्मा ज्योतीराव फुले ह्यांनी. आंबेडकरांनी फुल्यांना गुरू मानले ते ह्यामुळेच. मात्र आंबेडकरांनी फुल्यांचा हा शोषण विरोध अधिक प्रकर्षाने आणि जोमाने राबविला. त्यामुळेच शोषणाचा सर्वांगीण विरोध व मानवाची त्याच्या सर्व प्रकारच्या शोषणातून मुक्तता हा आंबेडकरी विचारधारेचा मुख्य विषय आहे. डॉ.आंबेडकरांना सर्व प्रकारच्या शोषितांबद्दल कणव होत. मात्र ही कणव मानवतेवरच नुसती नाही तर विज्ञानावर आधारित होती. शोषितःपीडित माणूस त्याच्यावर लादल्या गेलेल्या गुलामगिरीतून मुक्त झाला आणि त्याला जीवन जगण्याची सारी साधने उपलब्ध झाली म्हणजे संपले अशी आंबेडकरांची धारणा नव्हती. त्यामुळेच शेतकऱ्यांविषयी विचार मांडताना त्यांनी शेतकऱ्यांच्या शेती पिकविण्याच्या चुकीच्या

पध्दतीबद्दल सांगून त्यांना सुयोग्य पध्दतीने शेती करण्याचे मार्गदर्शन केले. वारांगणांच्या एका सभेत वारांगणांनी डॉ. आंबेडकरांना आपल्या दयनीय व गुलामी अवस्थेबद्दल गाऱ्याणे सांगितले. तेव्हा डॉ.आंबेडकरांनी त्यांना चक्क बजावले की, तुम्ही आपला हा घृणास्पद व्यवसाय सोडणार असाल तरच मी तुमची लढाई लढेन. तुम्हाला अधिकार संपन्न व सुचारू जीवन जगायचे असेल तर तुम्हाला या व्यवसायातून बाहेर पडावे लागेल. तेव्हा सारांश असा की, आंबेडकरी विचारधारा ही क्रांतीच्या केवळ बाह्य अभिनिवेशावर भर देत नाही. क्रांती ही अंतर्बाह्या झाली पाहिजे असे तिचे म्हणणे आहे. त्यामुळेच बहुधा बाबासाहेबांनी आपल्या लाखो अनुयायांसाठी मानवतेची व विज्ञाननिष्ठतेची सर्वोच्च शिकवण देणारा आदर्श असा बौद्ध धर्म निवडला असावा. अर्थात तो भाग अलाहिदा.

मानवी जीवनात सुख-दुःख ही जोडी इतर काही नैसर्गिक जोड्यांसारखीच अमीट व अनादी आहे. अर्थात ते दुःख मानवनिर्मित नसेल तर. मानवाने मानवाच्या केलेल्या शोषणातून आणि पिळवणूकीतून मिळालेले दुःख हे अनादी असण्याचा प्रश्नच नाही. त्या दुःखाची निर्मिती ही जशी उघड आणि स्पष्ट असते तशीच त्या दुःखाची एक विशिष्ट अशी जात नसते. शोषित-पीडित हीच त्यांची जात. डॉ. आंबेडकरांच्या समोर त्या काळातला सर्वात अधिक गांजलेला त्यांचा विशिष्ट समाज होता. आंबेडकरांनी अनेक वर्षांच्या जीवघेण्या संघर्षातून तथाकथित उच्चवर्णीयांशी लढून त्या समाजाला आपले मानवीय हक्क मिळवून दिलेच. परंतु त्या बरोबरच त्या काळातील त्या खालोखालच्या इतरही पिडित-शोषित समाजाला त्यांचे हक्क मिळवून दिले. ही विशाल मानवतावादी वृत्ती आणि हा निखळ मानवीय दृष्टीकोन ही आंबेडकरी चळवळीची आणि आंबेडकरी विचारधारेची सर्वात महत्त्वाची उपलब्धी आहे. आंबेडकरांच्या चळवळीतून हक्क प्राप्त झालेले व उच्चत्वाचे मानवी जीवन जगणारे अनेक त्या काळातील शोषित समाज आजही शोषणकर्त्या प्रतिगामी प्रवृत्तीचे प्रतिगामी पुराणविचार नव्हे अविचार मानतात आणि त्याच त्या विज्ञानहीन चाली परंपरा उराशी बाळगुण त्या जपत-जोपासत जगतात. हा भाग अलाहिदा.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचारधारेचं आणि चहवळीचं सर्वात मोठं आणि महत्त्वाचं वैशिष्ट्य हे की ही विचारधारा आणि चळवळ ही हिंसेवर विश्वास न ठेवता अहिंसक मार्गाने अन्यायाविरुद्ध लढणारी चळवळ होती. खरं

तर विचारावर व विवेकावर आधारित असं कोणताही काम हे हिंसक असूच शकत नाही. जे अविवेकी व आततायी असतात. तेच हिंसेचा मार्ग अवलंबितात. हिंसेच्या मार्गाने हत्या होतात मात्र प्रश्न सुटतात असे नाही. असे असते तर गावात दंगल माजवून वा रस्त्याने जा-ये करणारांची कत्तल करून माल जमविणाऱ्या गावगुंडानाही चळवळीचे शिपाई म्हटल्या गेलं असतं. दंगल माजवून आपलं मंगल करून घेणारे असलेच तर परिवर्तनवादी चळवळीचे शत्रू असतात. त्यामुळे आंबेडकरांच्या चळवळीचे शांततामय व अहिंसात्मक ही वैशिष्ट्ये म्हणूनच लक्षणीय ठरतात.

आयुष्याच्या रणांगणात पदोपदी लढून घायाळ झालेली व दृष्ट समाज रचनेच्या महाभयानक शोषण चक्रात पिळल्या गेलेली माणसे ही त्यांची सैनिक होती. ही माणसे आपल्या जीवावर उदार होऊन आपल्या हक्कासाठी जिवानिशी लढली. त्यांच्या निर्धारपुढे शस्त्रे फिकी पडली. 'निश्चयाचे बळ तुका म्हणे हेचि फळ' या तुकारामाच्या उक्तीप्रमाणे निश्चयाचे बळ श्रेष्ठ ठरले आणि भारतीय समाजातील पारंपरिक जुलमी धर्मसत्तेने खाली मान घातली. त्यामुळे आंबेडकरांचा विजय हिंसेवर अहिंसेने केलेली मात असा विजय आहे. तसेही शोषित-पीडित माणसं हिंसा करूच शकत नाहीत. हिंसा हा सत्ताध्याऱ्यांनी जुलूमकर्त्यांनी भेकडपणातून स्वीकारलेला विकृत मार्ग असतो. मात्र कुणा-एकाच्या आसुरी आकांक्षेपोटी जीवनापासून दूर गेलेली माणसे जीवनातल्या विकृत भागाकडे वळतीलच कशी? शिवाय दलित, शोषित-वंचितांना त्यांचे न्याय हक्क मिळवून देतांना म्हणजे त्यांना माणूस बनवितांना त्यांनी माणूसपणापासून दूर जाऊ नये. हे पथ पाळणे आवश्यक असते. हे पथ डॉ. आंबेडकरांनी काटेकोरपणे पाळले करूणेने व प्रेमाणे जग जिंकता येते. त्यासाठी शत्रुवरही प्रेम करता आले पाहिजे हा बुध्दविचार आंबेडकरांनी स्वीकारला व तो कृतीत आणला. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात, "बुध्दाने अहिंसातत्त्वाचे प्रतिपादन केलेले आहे हे सत्य आहे. परंतु त्यांचे महत्त्व मी मुळीच कमी लेखित नाही. कारण अहिंसेचे तत्त्व हे महान तत्त्व आहे. त्याचा अंगीकार केल्याशिवाय जगाचे विध्वंसनापासून तारण करता येणार नाही."^६ बाबासाहेब आणि त्यांचे विचार हे माणूसपण नाकारलेल्या पशुवत जीवन जगणाऱ्या लोकांच्या एकट्या सेना नायकाचे सैन्य होते. विचारांची लढाई विचारांनीच लढावी हे सूत्र आंबेडकरांनी आपल्यासाठी स्वीकारले होते. त्यामुळे डॉ.आंबेडकर हे जगातले एकमेव असे नेते होते की, ज्यांनी आपले युध्द

शस्त्राच्या नव्हेतर शास्त्राच्या (ज्ञानाच्या) बळावर लढले आणि जिंकले. "आंबेडकर म्हणजे महासूर्य ! महासूर्याच्या पुत्रांनी महासूर्याच्या पुत्रासारखेच वागले पाहिजे. आंबेडकर म्हणजे क्रांतीचा एक महाप्रतापी अविष्कार"^{१९} त्यासाठी त्यांनी आपल्या माणसातला माणूस जागा केला. त्यांना आपल्या नैसर्गिक क्षमतेची जाण करून दिली. त्यांना त्यांच्या 'स्व' ला ओळखायला शिकविले. स्वत्व हरवलेली माणसे शून्यवत जीवन जगत असतात. मात्र स्वत्व ओळखून जागी झालेली माणसे ही पहाड उचलून फेकू शकतात. जगाच्या इतिहासात स्वत्व जाणून लढणारी निर्धन-निष्कांचन आणि हताश माणसे लढाई जिंकून आपले हक्क मिळवती झाल्याचे बहुधा हे पहिलेच उदाहरण असावे. त्यासाठी बाबासाहेबांनी स्वतःला सिध्द केलं. माणूसपणाचे सारे हक्क नाकारलेला आणि समाज बहिष्कृत ठरलेला एक मनुष्य थेट विदेशात जातो आणि अत्यंत उच्च विद्याविभूषित होऊन येतो. ही गोष्ट त्या काळातल्या तमाम तथाकथित उच्चवर्णियांच्या सपशेल तोंडात मारणारी होती. आंबेडकरांनी स्वतःच्या उदाहरणाने हे सिध्द करून दाखविले की, बुध्दमत्ता, पराक्रम, कार्यकौशल्य आणि कर्तबगारी ही कुण्या एका विशिष्ट जातीची मक्तेदारी नसते. निसर्गानं क्षमतांच्या बाबतीत कुणाचाही कोणताही भेद केला नसतो. निसर्ग तर साऱ्यांनाच समान देत असतो. माणसंच आपल्या स्वार्थासाठी ते लपविण्याचा अश्लाघ्य प्रयत्न करतात. मात्र डॉ.आंबेडकरांनी हे हीन प्रयत्न सर्वप्रथम हाणून पाडले. त्यातून प्रेरणा घेऊन त्यांचे लाखो निःशस्त्र सैनिक तयार झाले. तेव्हा आंबेडकरी विचारधारा म्हणजे माणसातले माणूसपण जागवून व माणसाला आपल्या क्षमता जाणून त्याप्रमाणे योग्य तसे मानवीय वर्तन करायला शिकविणारी निखळ विज्ञानवादी विचारसरणी आहे. हे नक्की.

संदर्भ सूची :

- १) श्री.सुहास पळसीकर डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर गौरवग्रंथ, संपादक मंडळ, दया पवार (निमंत्रक) प्रा. केशव मेश्राम, प्रा.बा.ह.कल्याणकर, वामन निंबाळकर, प्रा.एस.एस.भोसले, अर्जुन डांगळे, हरि नरके पृ.९१
- २) (लक्ष्मण माने, धम्मचक्रपरिवर्तन के बाद के परिवर्तन, डॉ.प्रदीप आगलावे, सम्यक प्रकाशन, ३२/३, क्लब रोड, नई दिल्ली-११००६३-०८ पृ. ३४५)
- ३) तत्रैव पृ.१३३

- ४) रमेश जीवने 'जात्यंतक आर्थिक क्रांतीची दिशा' प्रकपशक फुले-आंबेडकर : धम्म साहित्य, संस्कृती महासभा, यवतमाळ पृ.१३
- ५) डॉ.यशवंत मनोहर, 'डॉ.आंबेडकरांनी मनुस्मृती का जाळली? युगसाक्षी प्रकाशन, नागपूर पृ.८,९
- ६) डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर, 'बुद्ध, मार्क्स आणि धम्माचे भवितव्य' युगसाक्षी प्रकाशन, नागपूर पृ.१८, १९
- ७) डॉ.यशवंत मनोहर, "आंबेडकरी क्रांतीचा जाहिरनामा समता सैनिक दल" युगसाक्षी प्रकाशन, नागपूर, पृ.३

